

FÜLÖP-SZÉKELY ANITA

SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS A VIDÉKI ISKOLÁK EURÓPAI HELYZETÉRŐL

Is small beautiful? A scoping review of 21st -century research on small rural schools in Europe

Montserrat Fargas-Malet – Carl Bagley

A csökkenő gyermeklétszám, az elcsendesedő, kiüresedő iskolák látványa nem csupán a székesfehérvári falvakban ad okot aggodalomra. Napjainkban a kisebb rurális iskolák fennmaradását fenyegető veszély globális jelenségnek számít. Mivel a szakirodalomban viszonylag kevés olyan összefoglaló tanulmány áll rendelkezésre, mely a rurális iskolák jelenlegi helyzetének vizsgálatairól nyújtana összefoglaló képet, így e rés betöltésére vállalkozik Montserrat Fargas-Malet és Carl Bagley (2021)¹ írásával. A brit szerzőpáros a rurális környezetben működő, kisméretű iskolákat, illetve azok beiskolázási mutatóit más háttértényezőkkel összefüggésben vizsgáló kutatásokról nyújt összefoglaló képet az *Is small beautiful? A scoping review of 21st-century research on small rural school in Europe* c. szemléjében.

Fargas-Malet & Bagley (2021) felhívja a figyelmet, hogy az oktatási intézmények palettáját tekintve a kisebb vidéki iskolák, melyek többnyire kevésbé kedvező oktatáspolitikai feltételek mellett működnek, kevésbé számítanak vonzóknak a nagy, városi intézményekhez képest. Európa-szerte számos kutatásnak képezte tárgyát az egyes oktatási intézményekbe beiskolázott gyermekek és az illető intézmények pedagógusai, valamint földrajzi elhelyezkedése közötti összefüggések vizsgálata. A beiskolázással összefüggésbe hozható tényezők közül az egyes intézményekben jellemző iskolavezetés, az oktatáspolitikai, az esetleges iskolabezárás vagy iskola-összeolvasztás fennállása, valamint az oktatási intézmények tágabb közösséggel való kapcsolata a leginkább releváns.

¹ Fargas-Malet, M., & Bagley, C. (2021). Is small beautiful? A scoping review of 21st-century research on small rural schools in Europe. *European Educational Research Journal*, 1-23.

DOI: <https://doi.org/10.1177/14749041211022202>

A 2020-as felmérések (Eurostat) alapján Európa lakosságának több mint egy-negyede rurális térségben él. E térségek földrajzi, oktatási és szocioökonómiai jellemzőiben azonban igen nagy különbségek rajzolódnak ki, hiszen míg a városokhoz közeli települések zömének gazdasági dinamikája meglehetősen kedvező irányt mutat, addig a városoktól távolabb eső, ritkán lakott falvak gazdasági növekedése többnyire elmarad, a lakosság száma inkább csökkenő tendenciát mutat, mely kihatással van az egyes településeken elérhető szolgáltatásokra (inkluzíve oktatásra) is. Mára számos ritkán lakott falu iskoláját vagy bezárták, vagy a bezárás/összeolvasztás veszélye fenyegeti, hiszen az egyre csökkenő gyermeklétszám, az oktatás piacosodása, a szakképzett pedagógusok hiánya, a gazdasági és más erőforrások bizonytalan jellege mindennapi kihívást jelent – olvasható a szemlében.

Az iskolák bezárása azonban számtalan, előre nem kiszámítható következményt von maga után. Az oktatási intézmények bezárását követően a diákoknak nagy távolságokat kell utazniuk az iskolába járás érdekében, mely kihatással van jólétükre és ilyen módon befolyásolja tanulási teljesítményüket is. A szerzőpáros továbbá felhívja figyelmet az iskolabezárások közvetett hatásaira is, mely egyértelműen érzékelhető a tágabb helyi közösségek fenntarthatóságának alakulásában. Míg a vizsgálatok jelentős hányada a rurális iskolák bezárásának hatásait veszi górcső alá, addig egy részük a kisméretű, falusi iskolák előnyeit, azok pozitív oldalát hivatott feltérképezni. A kisméretű, vidéki iskolák potenciálját vizsgáló kutatások rávilágítottak a magasabb oktatási színvonal megteremtésének lehetőségére, a társadalmi kohéziós erő megerősítésére, a közösségépítésben, valamint a fenntarthatóság támogatásában vállalt szerepükre. Ugyanis a viszonylag csekély gyermeklétszám lehetőséget biztosít a pedagógusokkal való szorosabb kapcsolat kiépítésére, mely megfelelő keretet teremt a gyermekek egyéni és közösségi igényeinek kielégítésére is. A kisebb helyi közösségek bevonhatónak bizonyulnak a különféle oktatási tevékenységekhez kapcsolódó programokba, gyakorlatokba, így a tágabb közösséggel való aktív kapcsolat hozzájárul a fenntartható közösség építéséhez.

A Fargas-Malet & Bagley-féle (2021) szakirodalmi szemle azokat az Európa-szerte megjelent, angol nyelvű tanulmányokat tekinti át, amelyek az ezredfordulót követően foglalkoztak a kisméretű, rurális iskolák helyzetével. A szerzőpáros legfőbb kutatási kérdése arra vonatkozik, *mit mond az aktuális szakirodalom a kicsi, rurális iskolákról Európában*. E kérdés megválaszolásához 46 folyóiratcikk, 10 könyvfejezet

és egy teljes könyv állt rendelkezésükre, melyek 2000 és 2020 között kerültek publikálásra. (Ezek közül 46 tanulmány 39 empirikus vizsgálat eredményeiről adott számot, míg 11 szakirodalmi áttekintést tartalmazott.)

Az egyes kutatások eredményeinek bemutatása során Fargas-Malet & Bagley (2021) tárgyalják a vizsgálatokban alkalmazott módszertant, valamint kiemelik a legtöbbek által vizsgált kérdéseket az oktatási intézmény mikro- és makroszintű hatásainak elemzésében. (Pl. a helyi oktatás történelmi és földrajzi helyzete egy adott területen; a nemzeti szintű oktatáspolitikák, tantervek változtatásának hatásai; az iskola és közösség kapcsolatának kérdése; az iskolavezetés és kapcsolathálózatok hatásai; a tanulási környezet és az oktatás minőségének a tanulási teljesítmény alakulására gyakorolt hatása stb.) A szakirodalmi áttekintés tárgyát képező 57 tudományos írásban az intézményvezetés kérdése (*leadership*) számított a leginkább (33 esetben) kutatottnak, melyet a második legnépszerűbb témaként az iskola – közösség kapcsolata (*school – community relationship*) (28 esetben) követett. A 23 esetben vizsgált tanulási környezet (*learning environment*) a harmadik legtöbbet vizsgált téma, míg a legkevésbé kutatottnak az oktatási egyenlőség (*equality of education*) és a tanulási teljesítmény (*academic achievement*) kérdése számított. A szerzőpáros összefoglalójából kirajzolódik az Európa-szerte jellemző tendencia, mely a kisméretű rurális iskolák – működtetéséhez szükséges anyagi erőforrások hiányában bekövetkező – bezárására vagy egybeolvasztására vonatkozik, s melynek makroszintű hatásai a későbbiekben lesznek igazán érzékelhetőek.

A szakirodalmi áttekintés továbbá *hangsúlyt fektet a kisméretű, rurális iskolák definiálására* az elmúlt húsz év empirikus kutatásai alapján, melyek főként a kicsi iskolák numerikus határainak pontosítására törekedtek, és nem annyira a ruralitás fogalmának letisztázására. Ezek mellett a kutatópáros a rendelkezésre álló szakirodalom alapján *összegzi a kisméretű iskolákra váró kihívásokat* (pl. gazdasági nyomás, szakképzett munkaerő hiánya, túlzott munkaterhelés, hiányos infrastruktúra stb.), de *kiemeli a bennük rejlő lehetőségeket* is. A tanulmányban végezetül *új kutatási irányok kijelölésére tesznek kísérletet* a szakirodalomban fellelhető ürök betöltésének érdekében, kiemelve a rurális és urbánus települések kis és nagy iskoláinak komparatív vizsgálatában rejlő lehetőségeket.

Fargas-Malet & Bagley (2021) saját munkájuk kritikájaként fogalmazza meg, hogy nagy valószínűséggel másabb eredmények születhettek volna a szakirodalmi

áttekintés során, amennyiben a dél- és kelet-európai országok témában végzett kutatásai nagyobb számban lettek volna elérhetőek angol nyelven. A szerzőpáros szakirodalmi áttekintése azonban így is hasznos lehet mindazok számára, akik érdeklődnek a vidéki iskolák kutatása iránt.